

Pulmasõnastik II

Ülo Tedre

lahjad (Vai, Jõh, Iis, Lüg, VNg) vt *veimed*.

lange jooma (Krk) järelpulmi pidama nooriku kodus esimesel pühapäeval pulmade järel.

langud 1. mehe ja naise vanemad;
2. sugulased abiellumise kaudu;
3. mõrsja- ja peiupoolsete pulmaliste vastastikune kõnetlussõna pulmades;
4. pulmalised (Var, PJg, Pär).

langujoomad (Pöi, Muh, Hls, Krk) vt *langujoot* 2.

langujoot (Lüg, Juu, Ris, Phl, Käi, Jaa, Muh, Trv, Võn) järelpulmad

1. peeti üks nädal pärast pulmi või pulmadele järgneval pühapäeval mõrsja kodus ja sellest nädal hiljem peiu kodus;
2. pulmades peiu pool mittekäinud mõrsjavanemate esimene peiukodu külastus nädal pärast pulmi.

langulaud ka vellelaud, eriline väike laud pruudiveljedale sel õhtul, kui mõrsja tuli peiukoju (PJg).

languline (PJg) pulmaline.

langupulmad (Hää) vt *järelpulmad*. Peeti pühapäeval pärast pulmi. Vt *langujoot* 1.

langusõit (PJg, Vän, SJn) saajarahva ja vakarahva vastastikused küllasõidud pulmade lõppjärgus (3. ja 4. päeval). Eeskätt osalesid langusõitudel pulmapoisid ja muud pulmategelased. Vt ka *kätktivibu viimine*.

lapulane (Vai, HJn, Ksi, Kam, Nõo, Urv) vt *lapuline*.

lapuline 1. kutsumata külaline jootudel, pulmas, talgutel, tavaliselt noormees (saartel, ka Läänemaal);
2. kutsumata pulmavõõras, tuleb nooriku tegemise (tanutamise, linutamise, põlle lappimise) ajaks, nooremrahvas, tüdrukud toovad ande (käterätt, kindad);
3. viimased pulmalised, pulmades lõpetaja (Räp).

laua otsa viimine (Amb, PJg, Pär) rahakogumise viis pulmades: pärast tanutamist (või veimede jagamist) istub noorpaar laua taha, kõrvatsenaise ja isamehe vahele, peiupoisid toovad kõik pulmategelased tähtsuse järjekorras noorpaari ette "laua otsa" - kõigepealt äia ja ämma; toodud peavad noorpaarile mingi kingituse lubama ja lauale asetatud taldrikule või vakasse raha viskama. Raha jääb noorikule (noorpaarile). Kes on raha visanud, saab pitsi viina (veini). Vrd terviseviina joomine.

laua pühkimine (Juu, Rap, Ris, Mär, Kul, Vig, Mih, Phl, Rei, Emm, Krj, Pha, Jaa, Pöi, Khk, Tõs, Aud, PJg, Pär, Hää, Saa, KJn) rahakorjamise viis pulmades ja varrudel (Ris, KJn): peale esimest

sööki (Ris), enamasti aga peale viimast söömist (Rap, Vig, Kul, Mih) - ka iga söögi järel (Krtj) - pühiti lauda (vihaga, õlenuustikuga, hanetiivaga), pühkimise ajal viskasid sööjad münste lauale, sõnades "Näe, siin veel kont!", "Näe, siin veel leivaraasuke!" - kondid, leivapuru, rahad pühiti kõik ühte nõusse. Pühkija oli enamasti söögitegija või perenaine (idapoolsemas levikualas noorik). Raha jäi pühkijale. On üksikteateid, et pühkija olnud isamees (ja raha läinud mõrsjale).

lemmkibu (Pal, Kod), ka *leemkibu* (Ksi) rahakorjamine pulmas vastava laulu saatel, tava ja laul (teise nime all) on tuntud kogu Ida-Eestis. Lemmkibu oli eriline õllekann, vöö(de)ga ehitud, sees nn makekahi, õllest ja meest segatud jook, mida pakuti kõigile pulmalistele; kes jõi, see pidi raha viskama kas samasse kannu või kannu kõrval asetsevasse kaussi (taldrikusse), tava on harrastatud nii mõrsjakodus (saajarahva saabumisel või enne laulatusele sõitmist) kui ka peiukodus.

liigpruut (Khk) vt *ebamõrsja*.

liigujoomad (Mus) toimusid pulmadele järgneval pühapäeval, vt *järelpulmad*.

liiku jooma 1. üle maa tuntud komme teatava leppe (ostu-müügi, palkamise) kinnituseks viina juua;

2. teatava töö või selle ühe etapi lõpetamisel peremehe poolt töölistele "välja tehtud" viina joomine (näit. maja ehitamisel oli obligatoorne juua sarika liike, kui sarikad olid juba püsti);

3. (Jõh, Lüg, Kuu, Jõe) pulmakomme rahakogumiseks, vt *laua otsa viimine*.

linutama 1. (Vai, Jõh, Iis, Lüg, Kad, VNg, Rak, Sim, VMr, Amb, JMd, Koe, Pee, Tür, Kuu, Jõe, Kos, Juu, Ris, Vig, Plt, Ksi) pulmakomme, mõrsja tanutamine, tanutavad peiu ema (Jõe), pruudiveli (Pee), isamehe naine (Iis, Sim, Kad, VMr), kaasanaine (Juu); kohati (Iis, Sim, Kad, Juu) tähendab see ühte tegu tanu pähepanemist ja perenaise põlle ettesidumist; kohati (Kos, VMr, Tür) seostub see ka põllelappimisega. Tanu pähe panemist saatis kindel vormel: "Unesta uni, mälesta mälu, pea noormies mieles";

2. Lõuna-Eestis üldiselt tuntud tava viinapudeliga mööda küla linu, heinu, õlgi, põhku (uuemal ajal ka toidukraami) korjata; kes tuli kerjama - see tavaliselt ei saanud midagi, kes tuli pudeliga ja pakkus suutäie - sellele midagi ikka anti (vrd viinutama);

3. külaseppade tava käia viinapudeliga oma aastapalka kogumas, seletuseks märgitakse, et kokkulepitud palga (vili jne) sai sepp igal juhul, kui ta aga käis palka pudeliga kogumas, võis ta saada kokkulepitust mõnevõrra rohkem (Võn, Röp).

linul käima vt *linutama* 2 (Muh, Hää, Hls, Krk, Pst, KJn, Võn, Kam, Puh, Ran, San, Urv, Krl, Har, Rõu, Plv, Röp, Vas, Se).

lipulapuline (Iis, VNg, VJg, Ris, Röp, Se) kontvõõras, vt *lapuline*.

lõpepuder ka **lõpipuder** vt *lõputoit*.

lõpesupp vt *lõputoit*.

lõpesöök vt *lõputoit*.

lõpetants (Kod), pulmade lõpetamine tantsuga pärast viimast rahakogumist (kokkadele), korrapärast tantsu võis asendada ka hüppamine-kargamine vrd marditants.

lõputoit 1. talgute lõpetamisel pakutav, tavalisest parem toit, enamasti puder;
2. pulmade lõpust märkuandev traditsiooniline toit, enamasti kapsasupp või lihaga keedetud kapsad, Saaremaal klimbisupp, Virumaal isamehe naise (mõõgaema) keedetud puder, mõnel pool oli lõpumärgiks liha puudumine (vihje, et pulmalised on kogu liha ära söönud); pulmade lõpetamiseks anti nimelt märku, seda ei lõpetatud n-õ ametlikult.

lähkrijooja (Muh), lähkrijoomadele kutsutud külaline, kes viis mõrsjale andeid (kindad, vöö, sukad jne).

lähkrijoomad (Muh), kosjadele järgnev ja pulmadele eelnev pidu kitsamas ringis, milleks peig pidi muretsema joogid (õlle) ja söögid (sai); vrd käeanded.

mõrsja tuntud üldiselt (v a Ha, Lä, Sa, Hi), abielluja, pulmade keskne tegelane, kuid passiivne; aktiivselt tegutses mõrsja pulmade eel (hundihänna ajamine, pulma kutsumine, veimede valmistamine), pulmades oli mõrsja tegutsev uue koduga tutvumisel - jagades ande (algselt ohvreid) lävele, veevõtukohale, aidale, tuleasemele ja tema hooleks antavatele loomadele (algselt oli see ilmselt ohver koduhaldjale, hiljem said annid ämmale), mõrsja nimetus kadus tanutamisega - siis sai mõrsjast abielunaine, st noorik (noorik püsis esimese lapseni, kohati esimese pojani).

mõrsjaema (Krl, Har, Plv, Se), kombeid oskav vanem naisterahvas, vakarahva juht ja esindaja, algselt mõrsja vanem naissugulane, hiljem ka hea naaber, mõrsja peamine saatja kõigis pulmarituaalides ja situatsioonides.

mõrsjaitk (Se) itkulaul, mida mõrsja (nelja) podruskaga laulab sugulastele pulma kutsudes, naabritele pulma kutsudes (pulmapäeva hommikul) - kõik kutsutavad annetavad, mehed raha, naised riideesemeid; kui kutsutud on kohal, laulab mõrsja veel kõik sugulased ja külalised läbi, kes veel itkemata on (toas antakse ande); järgneb söömine vakalauas, kui saabub saajarahvas siis itkeb mõrsja ka neile (ainult peigmehele mitte).

mõrsja karastamine vt *piiramine*.

mõrsjakirst vt *veimekirst*.

mõrsjakool (Har, Rõu, Vas) laulatusele ülesandmine pastori juures, millega kaasnes lugemisoskuse (ja katekismuse teadmise) kontroll.

mõrsjakroon (Har) mõrsja peakate - peaehe tanutamiseni (pärg), pärast tanutamist pandi mõrsjakroon mõrsjasõsara pähe.

mõrsjaleib (Se) leib, mis oli mõrsjakodus puutumata laual, enne mõrsja lahkumist vanematekodunt lõikas mõrsjaisa selle mõrsja pea kohal pooleks, pool jäi vanematekoju, pool pandi mõrsjale kaasa (irrutamisriituse üks avaldusi).

mõrsja lunastamine 1. enne lahkumist (pärast viimast söömist) mõrsja kodunt paneb peigmees mõrsja (ja enese) istmele raha (summa suurus olenes tujust, jõukusest jne.) mis jäi pärast mõrsja emale (Vig, Vän, KJn, Tõs);

2. seesama, ainult mõrsjaisa pidi lisama samasuure summa ja andma need mõrsjale kaasavaraks (Hls, Pal, Võn).

mõrsjanaine (Krl) vt. *mõrsjaema*.

mõrsja otsimine 1. (Jõh, Hlj, Emm, Tõs, Aud, Vän, KJn, Ksi, Pal, Kod): esimesel pulmapäeval sauna, aita, elutuppa vaipade alla varjunud mõrsja otsimine saajarahva esindajate (mõõgaema ja saajanaised) poolt; leitud mõrsjale pandi vastavate sõnadega (oma lehmake, võõras kelluke) kee kaela ja viidi peiu kõrvale lauda istuma;

2. (Rap, Mär, Kul, Vig, Mar, PJg, Vän, Krk, San): mõrsja äratundmine saajarahva esindajate (peiu isamees) poolt - mõrsja oli koos 1 kuni 3 neiuga (mõrsjasõsaraga) kõrvu, kõigil lina üle laotatud, et ainult jalad paistsid; äratundmiseks liigutas mõrsja jalgu või sõrmi (vale valik põhjustas pilkeid ja naeru, mis oli asjaosalistele ebameeldiv) - see on juba tõsisest rituaalist mänguliseks muutunud tava, samm edasi ongi ebamõrsja pakkumine (vt *ebamõrsja*).

mõrsja rautamine (Vän) vt *piiramine*.

mõrsjasõsar(ad) (Har) mõrsja lähemad saatjad ja abilised, kaks kuni kuus, vallalised, kes pidid tunda kombeid ja mõistma laulda, arv ja ülesanne vastav peiupoistele, vt *pruutneitsi*.

mõrsjatr uuska (Se) vakarahva esindaja, vanem mees, tema põhiülesandeks näis olevat võistlemine truuskaga, saajarahva esindajaga, istekoha pärast; tegevam tunnukse ta olevat vakapäeval peiukodus.

mõrsjaveli (Har) vt *veli*.

mõõgaema (Jõh, Lüg) isamehe naine pulmas, valmistas - juhatas lõpupudru keetmist kaasatoodud ainetest.

mõõgaisa (Jõh, Iis, Lüg, VMr) isamees, vanem abielus mees (algselt lähim abielus sugulane) juhtiv tegelane kosjades (peig sageli õues) ja pulmades, eriti rahakogumisel, saajasõidul, ka laulatusel käimisel.

mõõgataat (VNg) vt *mõõgaisa*.

naelutama Edela-Eestis tuntud pulmakomme: õhtul enne saajasõitu käivad peig ja peiupoisid mõrsjakodus naelu seina löömas, et neil oleks järgmisel päeval riiete riputamise kohta; järgmisel õhtul käivad veljed sama eesmärgiga peiukodus.

ninamees 1. (Nis, Ris, Mär, Kul, Mih, Han, Lih, Mar, Noa, Emm, Krj, Mus, Khk, Jäm, Põi, Rei, Käi) vt *isamees*; 2. (Var, Tõs) vt *lapuline*.

noorik 1. üle maa tuntud noore abielunaise nimetus esimese lapse sünnini (või esimese tütre, poeg ei tegevat veel naiseks);

2. mõrsja pärast linutamist või tanutamist, st pärast abielu sõlmimist (Pee, Jõe, Juu, Ris, Rap, TMr, Võn, Har, Vas);

3. levinud hõredalt üle maa - mõrsja pärast laulatamist;

4. Lääne-Eestis pruut (nimetus lähtub asjaolust, et laulatus toimus seal enne pulmi).

nooriku aitamine (Han) vt *pruudiaitamine*.

noorikueit (Tõs) vt *kõrvatsenaine*

noorikukann Vig õllekann, kirjatud ja kahekordse põhjaga, mille vahel haavlid (kannu joomiseks kummutades haavlid veeresid kõrsedes ühte külge, mis andis joomisele pidulikkuse), kasutatud eriti rituaalse joomise (rahakorjamise) puhul.

noorikukannikas (Kir, Khn) vt *noorikuleib*.

noorikukirik (Pöi, Krk) noorpaari õnnistamine kirikus pulmadele järgneval pühapäeval.

noorikuleib (Khn) mõrsja poolt kaastoodud leib, mille noorik jagab kõigile pulmalistele; vrd mõrsjaleib.

nooriku tantsitamine tantsitati noorikut, s o pärast tanutamist, esimesena tavaliselt isamees, siis peigmees, siis peiupoisid, siis teised pulmavõõrad; nooriku tantsitamine oli kohati (Sim, VMr, Koe, Han, Noa, Phl, Krj, Khk, Jaa, Pöi, Plt, Ksi) tasuline - tantsija pidi andma raha kas otse mõrsjale, panema nooriku ees olevale taldrikule või viskama kannu, millega talle juua pakuti; esimesele tantsitajale - v a isamees ja peigmees - või viimasele nn. lõhkitantsitajale on noorik kohati (Muh, Tõs, PJg, Pär, Saa, Hls, Pst, San, Urv) kinkinud kindad (vöö, taskuräti).

noorikuvedaja (PJg) pulmategelane, kes tõi mõrsja mõrsjakodunt peiukoju.

noorikuvend (SJn) vt *veli*.

nutuse toa vakk (Sa), veimede jagamine mõrsjakodus enne lahkumist peiukoju nendele mõrsjapoolsetele sugulastele, kes nõudjatega kaasa ei tulnud.

nõudjad (Kir, Rei, Muh, Mus, Khk, VII) vt *saajarahvas*.

pandid vt *kihlad 2*.

pantraha vt *kihlaraha*.

pea lahtilaulmine vt *uju heitmine*.

pealisjoot (Jür, Ris, Hag, Kul, Vig, LNg, Noa) rahakogumise komme pulmades, terviseviina ostmine (mees maksis viis, tüdruk kolm rubla), raha läks noorikule vt *laua otsa viimine*.

peied (Hls) pulmades, (Plv) pulmades - ristsete teine nimetus.

peiline (Hls) kutsutud pulmaline.

peig vt *peigmees*; (Khn, Vas) peiupoiss.

peigmees üe maa tuntud; abielluja, pulmade keskne tegelane, "mees, kellel naisevõtmine parajasti käsil on", kuid passiivne.

peigmehe vend (Kaa, Muh) peiupoiss, pidi pulmaajal magama "järgmisega", pruutneitsiga, ja tema eest hoolitsema.

peiu vt *peigmees*.

peiuisa vt *isamees*.

peiupoiss isamehe järel tähtsam saajarahva pulmategelane, vallaline noormees (algselt peiu sugulane), tunnismärgiks mõõk, lehv või roos rinnas (pruutneitsi kingitus), risti üle öla köidetud valge linik (tavaliselt seoti mõrsjakodus); peiupoiste arv oli vaba, üks pidi tingimata olema, tavaliselt 2-3 (jõukamas pulmas ka rohkem), peiupoiste arv vastas pruuttüdrukute arvule; peiupoiss oli peiu (ja mõrsja) vahetu saatja ja otsene abiline; peiupoiste paiguti erinevad ülesanded olid: peiu ja mõrsja kirikusse saatmine ja koju toomine, pulmarongi saajate ees sõitmine või ratsutamine, rongist etteruttamine, õlletoomine (vt *piirkann*), mõrsja saatmine vanemate kodunt peiukoju, ta oli veimekirstu valvaja, äia-ämma kohaletooja, pulmasõitudel peiu kutsar, rahapanemisele õhutaja (vt *pealisjoot*); peiupoiss ja pruuttüdruk moodustasid paari, olid tegevad noorpaari magamaviimisel ja hommikusel äratamisel, Lääne-Eestis oli nõutav koosmagamine; eraldi peab märkima, et peiupoiss oli asjaosaline paljudes rituaalmaagilise sisuga tavades (piiramine, pruudi tõstmine jne). Annete jagamisel sai peiupoiss täied anded.

peiupulm peiukodus peetav pulmade pool.

peräpütt vt. pärapütt.

piiramine 1. arstimisvõtte rahvameditsiinis: käega, milles oli tervendav ese või aines, piirati haige koht, s o tehti tavaliselt 3 ringi ümber haige kohta, tõkestamaks haiguse levikut ja tõrjumaks haigust;

2. peamiselt pulmakommetes esinev tava, teatavast tegelasest või tegelastest kõige kurja eemalepeletamine tema piiramisega, so kolmekordse ümberkäimisega, ka siin oli piirajal käes mingi maagilise võimega ese (õllekann, mõõk, piits); peiupoiss piiras saajarongi, isamees ja peiupoisid piirasid mõrsjat (vt *karastamine*, *rautamine*).

piirkann (Hlj, Kad, VMr, JJn, Juu) ka pierekann, piirikann, peerekann; suur toruga õllekann, mis anti ettekihutanud peiupoisile kaasa, peiupoiss sõitis (ratsutas) saajarongile vastu, piiras seda ja pakkus kõigile õlut, õlu joodud, jätkati teekonda; tava tuttav kohati saajarongi sõidul mõrsjakoju, kohati sõidul peiukoju, on ka väheseid teateid tavast mõlemal juhul.

piitsaraha küsimine v. panemine (Kirde-Eesti) 1. peiupulmas korjatav raha, enne saajarongi sõitmist mõrsja järele;

2. esimese pulmapäeva hommikul pulmavõõrastelt kogutav raha: peigmees küsib "Poisid, piitsaraha!" ja pakub raha andjale õlut (või viina);

3. esimese pulmapäeva hommikul tulevad naabrid ja tuttavad peiukoju piitsaraha panema, peig kostitab neid õlle-viina ja suupistega; oli lühike või pikk piits - nii kuidas raha pandi. Kohati oli tavaks, et piitsaraha eest muretseti "pass" (viin), mille abil ületati saajarongi tee tehtud tõkkeid.

pooled anded kas suka- (soki)paar või kindapaar vöoga kokku seotud, mõrsja-anded vähemolulistele pulmategelastele. Vt *anded, annid, veimed*.

pruudiaasta (Jür, Phl, Mus, Kaa, Pöi, Muh,) tava, et mõrsja pidi kosjade ja pulmade vahelisel ajal kolm päeva nädalas (teisipäeval, neljapäeval, laupäeval) käima peiuvanemate juures tööl (eriti viljalõikusel, kartulivõtmisel jne), näitamaks oma töökust ja tragidust. Oli mõeldav, et kui töö ei meeldinud, maksti tööpäevad välja ja pulmad jäid pidamata. Ka pruutaasta.

pruudiaitaja külatüdruk, kes käib mõrsjat aitamas veimevaka valmistamisel kosjade ja pulmade vahel; tasuks kutsuti ta pulma.

pruudiaitamine külatüdrukute ühine töö mõrsja veimevaka valmistamisel, aitamas käidi kas neljapäeva ja pühapäeva pärastlõunal kuni õhtuni või ainult pühapäeva pärastlõunast õhtuni (on ka hilisemaid teateid, ükskõik millise õhtu kohta). Varasemad teated räägivad kõigist külatüdrukutest, uuemad pruuttüdrukutest (tasuks oli pulmakutsumine ja neid kutsuti siis pruuttüdrukuteks, kuna vanade teadete järgi vallalisi pulma ei kutsutudki, v a pulma ametmehed). Aitajatele ei makstud (ostetud veimed olid halvaendelised ega sobinud mõrsja mainega). Tasuks oli söök, tööjärgne mängimine, sest õhtuks tulid kohale ka külapoised. Suureks tasuks oli pulma kutsumine. Ka kõrvane oli mõrsja abistaja veimevaka valmistamisel. (Vt *pruudikõrvane*).

pruudiand ka pruudianne 1. vt *veimed*; 2. anded, mida mõrsja külapealt kogus, vt *hundihänna ajamine*.

pruudiema (Krj, Mus, Khk, Jäm, Kaa, Pha, Pöi) pulmategelane, isamehe vaste, lähem abielus sugulane mõrsjale; mõrsja saatja laulatusel, mõrsja tanutaja (Pöi), kaaslane pruutkerjamisel (Kaa, Pha, Pöi) vrd kõrvalane; pruudiema ja eeskäibija olid kõrvuti tarvitusel (Krj, Kaa).

pruudiesik (Muh) vt *estkäibija*

pruudikakk ka **-kannikas**, **-leib** mõrsja poolt peiu majja viidav kakk - odrajahust, munadest, koorest - mille ämm uksel vastu võtab. Vt *noorikuleib*.

pruudikann (Rap, Vig, Mus) , ka pruutkann, pruudipoisi poolt tamme-, saare- ja kadakalaudadest valmistatud õllekann, raha kogumiseks õllega.

pruudikirst (Vai, Jõh, VMr, Koe, Juu, Kei, Ris, Mar, Emm, Mus, Jäm, Hel, Tor, Kod, Ksi, Hel, Ote) ka pruutkirst. Vt *veimekirst*.

pruudikrants vt *pruudipärg*.

pruudikott (Juu) kihluseks viidavad söögid (saiad)-joogid. Vrd pulmakott.

pruudikõrvaline (Phl, Kär) **-kõrvane** (Khk, Mus, Kaa, Pöi) **-kõrvats** (Muh) pruutneitsi, pruuttüdruk.

pruudikäim (Muh) vt *hundihänna ajamine* 1. käidi 3 päeva nädalas (teisipäev, neljapäev, laupäev), ninatubakaga.

pruudilaud (Muh) 1. laud, kus istusid peigmees mõrsjaga, millel oli taldrik(kauss) ja viinapudel ja kuhu neitsivend või peiupoiss tõid pulmalisi tervist jooma - kes toodi, pidi noorpaari heaks raha panema, selle eest sai pitsi viina;
2. laud pulmas, kus od viinad ja kompvekid;
3. laud pulmas, kuhu pandi pulmaliste kingid mõrsjale.

pruudilugemine (Kod, TMr) vt *pruutlugemine*.

pruudineitsi (Pha) vt *pruutneitsi*.

pruudipant (Kri) vt *kihlad 2*; tavaliselt siidirätik.

pruudipoiss (Rap, Nis, Kei, Ris, Vig, Mus, Khk, Jäm, Har) pulmategelane, vakarahva esindaja, mõrsja sugulane, vallaline noormees; peamised ülesanded: saatis mõrsjat kirikus, valmistas pruudikannu, korjas pulmas kannuraha hüüdega "Austage pruuti, andke raha!". Pruudipoisse on 1 kuni 3. Ka *neitsivend*.

pruudipoolsed 1. pruudi sugulased pulmas;
2. pruudi poolt kutsutud pulmakülalised.

pruudipulmad 1. pulmade esimene pool, mis peetakse mõrsjakodus;
2. esimene pulmapäev (laulatuse päev), mis mõrsjakodus veedetakse (Saaremaal).

pruudipärg mõrsja peaehe 1. riidest ja kunstlilledest, ostetud linnadest (Lüg, Kuu, Ris, KJn, Se);
2. Mirdiokstest (Mar, VII, Hel);
3. elavlilledest (VNg, Kse); pruudipärg mängiti maha spetsiaalse, üle maa levinud laulu ("Me pruudipärga punume") saatel; algselt tõsimeelne, rituaalne toiming (asendas kohati tanutamist) muutus aja jooksul lõbustavaks mänguks - kui esialgu usuti, et pruut saab sellest, kes sai pärja, siis hiljem mängiti pärg sellele, kellest sooviti saada pruuti. Pärast pruudipärja mahamängimist oli mõrsja astunud noorikuseisusse, seega ei tohtinud ka enam mõrsjat varastada (VNg).

pruudiseadja (Plv) naine, kes aitab mõrsjat laulatuseks riietada-ehitada, kohati kaasanaine, kohati eraldi pulmategelane.

pruudisõitja (Jõh, Lüg, Amb, HJn, Kos, Juu, Trm) pulmategelane, kes sõidutab mõrsja a) kirikusse, b) peiukoju, c) kes sõitis pulmarongis kõige ees, d) kes linutas mõrsja (Kos), e) hoidis põllepappimisel põlle (Amb). Kohati täitis pruudisõitja ülesandeid pruudivend või isamees, kohati oli ta iseseisev pulmategelane-ametmees (e pulma asjamees).

pruuditants (Ris, Põi) peiukodus pärast söömist toimuv rituaalne tants, esimesena peig mõrsjaga ja saajavanem kaasaga, hiljem kõik; kes mõrsjat tantsitas, pidi selle eest raha maksma.

pruudivakk 1. vt *veimevakk*, *andevakk*; 2. vakk, millega mõrsja käis külast villu ajamas (Jäm), s o hundihända ajamas.

pruudivedaja (PJg) pulmategelane, vanem abielus mees, kes tõi mõrsja vanematekodunt peiu majasse, vt *pruudisõitja*.

pruudiveli (Vig, Kod) pulmategelane, noor vallaline mees, vt *pruudipoiss, pruudivend*. Prוותvellesid oli sama palju kui peiupoisse; pruuttüdrukud ja pruudiveljed kutsus pulma ja ametisse mõrsja (teised tegelased kutsus mõrsja isa) ülesandeks mõrsja sõidutamine, joogi eest hoolitsemine pruudipulmas; nad ostsid e lunastasid veimekirstu kirstuvelledelt ja müüsid selle edasi ajumeestele (Lääne-Eestis). Ka pruutveli.

pruudivend (VJg, VMr, JMd, Rap, Ris, Krj, Mus, VII, Pöi, PJg, Ksi) pulmategelane, vt *pruudipoiss, pruudiveli*. Ülesanded: oli mõrsja kaaslane kihlramisel (Rap); saatis mõrsjat kirikus laulatamisel koos pruudiema ja kõrvasega (VMr, JMd, Ris, Mus, Ksi); käis mõrsja ees, sisenemisel lõi mõõgaga uksele risti; pruudiviina joomisel oli küünalde valvur, tõi andevaka pea peal tupp, kutsus põlle lappima; oli kohati annete jagaja, kirstukaku jagaja (Pöi), raha eest õlle pakkuja (PJg). Ka pruutvend.

pruudiviin 1. hundihänna ajamisel (pruudikäimal, pruutkorjamisel) kaasas olnud viin, ka termin pruudiviina viimine (Rap, Mih, Mar, Mus, Khk);
2. pulmas rituaalselt raha eest saadav-joodav terviseviin, vt *pruudilaud 1* (Sa).

pruudivägi ka pruudirahvas, vt *pruudipoolsed*

pruut üle maa tuntud, vt *mõrsja*.

pruutaasta vt *pruudiaasta*

pruutehted (Mih) vt *kihlad 2*. Saapad, siidirätik, tanu, põll olid kohustuslikud.

pruutema (Jür, Krj, Khk) vt *pruudiema*.

pruutkaasik (Lüg, VNg) vt *pruuttüdruk, pruutneitsi*.

pruutkakk 1. käeande kakk (peiu poolt toodud) (Kei, Juu); 2. vt pruudikakk.

pruutkerjamine (Mus, Khk) vt *viinutamine, hundihänna ajamine, pruudikäim*.

pruutkõrvane vt *pruudikõrvaline*, (Pöi).

pruutkäimine (Muh, Pöi) vt *pruudikäim*.

pruutlangud (Vas) vt *pruudipoolsed*.

pruutlaps (Mus) pruutneitsi, sai tasuta kirjud sukad.

pruutleer (Var, Tõs, Aud, PJg, Tor, Saa, Hls, SJn) kirikus kihlramas käimine (millega vanemal ajal kaasnes lugemisokuse kontroll), millele järgnes mahakuulutamine kolmel järjestikusel pühapäeval.

pruutlina 1. uju (Muh); 2. pruudi valmistatud palakad, millel noorpaar magas esimesel ööl (Tõs).

pruutlugejad laulatusele ülesandjad.

pruutlugemine ka pruudilugemine, (Trm, Kaa, Kod) laulamiseks ülesandmine (ja sellega kaasnev lugemisoskuse kontroll) vt ka *pruutleer*.

pruutneitsi 1. pruuttüdruk (Vig, Mar, Tõs, PJg, Plt, KJn, Ksi, Nõo, Vas);
2. kaasik (Vai). Vt ka *ehitaja, käetüdruk, umbrukas*.

pruudipäevi tegema (Phl, Käi) vt *pruudiaasta*.

pruuttüdruk (Vai, Iis, Lüg, VNg, VJg, VMr, Amb, Koe, Jõe, Juu, Ris, Mär, Vig, Mih, Var, Lih, Phl, Käi, Emm, Khk, Pha, Tõs, PJg, Vän, Tor, Plt, Kod, Äks, Ksi, Plv) pruudipoolne pulmategelane, vallaline tütarlaps, pruuttüdrukute arv pidi vastama peiupoiste arvule, kellega neil ühiseid ülesandeid ja vastamisi hoolitsusi (pruuttüdruk ehib peiupoissi roosiga, lindiga, üle öla seotud linikuga); oli mõrsjal vastas kirikust tulemisel, mõrsja saatja olulistes pulmaepisoodides, õhutas külalisi raha annetama. Ka *pruuditüdruk, pruutkaasik, pruutlaps, pruutneitsi, pruutõde*.

pruutõde (Hää) vt *pruuttüdruk*.

pulm_(Ote) tähenduses pulmarahvas.

pulma annepäev (Emm) päev pärast pulmi, mis kulus peaparandamiseks ja jantimiseks. Vrd jõuluannepäev, näriannepäev (võisid järgneda veel annelapsepäev, annelapse nimepäev jne).

pulmad pärimuslik abielusõlmimispidustus kohustusliku rituaaliga, mis varieerus sõltuvalt ajast ja maakohast. Ajapikku on kirikilik laulatus seostunud rahvalike pulmadega. Üldiselt on pulmad kolmeosalised: pulmaeelne laulatus, pulmad mõrsjakodus (nn pruudipulmad) ja pulmad peiukodus (peiupulmad). Pulmad on ulatuslik siirderiitus, mida täiendavad õnne ja viljakust taotlevad ning õnnetust vältivad maagilised toimingud. Pulmad algasid tavaliselt pühapäeval abiellujate sõiduga - koos või eraldi - kirikusse laulatusse koos obligatoorse saatjatega. Pärast laulatust pöördusid kumbki oma koju. Koju saabunud peiu läks saatjatega (isamees, peiupoisid, isamehe abikaasa) mõrsjakoju mõrsjale järele. Rituaali esimene järk oligi saajarongi saabumine mõrsjakoju ja selle vastuvõtmine. Teiseks oli peidetud mõrsja nõudmine või otsimine ja leidmine. Söömisele järgnes mõrsja lahkumine vanematekodunt. Omaette tuleb nimetada pulmasõitu. Järgnes mõrsja vastuvõtmine peiukodus. Oluline järk oli uue kodu tutvustamine. Edasi tuleb mõrsjapoolsete pulmaliste esindus mõrsjat taga nõudma (kombed ja laulud on analoogilised kahe varasema lõiguga pulmadest: peiupoolsete saabumise ja mõrsja nõudmisega). Järgnes noorpaari magama viimine. Viimase päeva keskne sündmus oli veimevaka jagamine. Oluline oli tanutamine, millega tegelikult sõlmiti abielu, ja sellega kaasnev põlletamine ning "põlle lappimine". Need toimusid kihelkonniti kord mõrsja-, kord peiukodus. Igat järku saatsid vastavad tavad ja rohked laulud. Pulmade teist ja kolmandat päeva sisutasid pulmanaljad ja pulmasõidud. Pulmi pingestas võistlus a) saajarahva ja vakarahva vahel, b) kutsutud ja kutsumata külaliste vahel. Vanemal ajal toimusid pulmad eranditult talvel; mida lähemal tänapäevale, seda enam nihkusid pulmad kevadsuvisele ajale. Pulma minnes võeti kaasa söögi-joogikraami (vt *pulmakott*). Külaühiskonna vastastikune abistamine ilmnes ka rahaannetustes mitmel puhul (vt ka *pulmanaljad*). Kohati järgnesid pulmadele veel järelpulmad.

pulmaema (Krij) kas mõrsja- või peiuema, vastavalt sellele, kus pulmad parajasti olid (pruudipulmad või peiupulmad).

pulmaenne pulmaendeks peeti ebatavalisi-erandlikke ilminguid looduses, näiteks öökulli naeru (Nõo), metskitse möhötamist (Jür) jne.

pulmahani (Käi) üks pulmanalju: haneks maskeeritul oli valge lina üll, suur kepp nokaks käes, nokaga toksis pulmalisi.

pulmahobune (Hää) pulmanali, hobuseks maskeeritul oli rüü all pudeliga vett, kui tõstis hanna üles, siis laskis pudelist vett pulmalistele silmevahele.

pulmahärjad (Ris, Emm) pulmapoisid (peiupoisid ja pruudivennad kokkuvõetult).

pulmailu tants.

pulmaisa 1. isamees (Vig); 2. mõrsja- või peiuisa, olenevalt kus pulmad olid (Kod).

pulma jala alla panemine ka pulma sisse saatmine (Rei, Trm, Äks, Puh, Põl, Hel, KJn, Krl, Röp) saabunud külalistele - enne rituaale ja söömist - alkoholi pakkumine (pulmajalg on viin).

pulmajoot (Lüg, VMr, Koe, Jür, Juu, Ris, Vig, Rei, Ksi) pulmad.

pulmakaasik (Jõh) vt *pruutneitsi*.

pulmakann (Nis, Mär, LNg, Vig, Han, Kse, Kir, Hag, Kul), eriline, tavalisest suurem ja ehitum õllekann, mis "sissesõitvale pulmale" (vastavalt saajarahvale ja vakarahvale) tee peale vastu toodi viidi.

pulmakatsuja (Jõh) vt *lapuline*

pulmakell (Muh) pulmanali: kingitus laulikule - puupulk riide sees, kaks metsõuna munadeks, riie ümber, oli kellakott valmis; pandi paberi sisse ja kingiti laulikule.

pulmakink (Tõs) vt *kink*.

Läheb edasi...

Tagasi algusesse ▲